

Verder aan de slag met participatie

Nota inwoners- en overheidsparticipatie
november 2023

Inleiding

De kern van de toekomstvisie "De Kracht van Waalre" is samenwerking. Samenwerking in de regio en samenwerking met haar inwoners. Alleen dan kan de gemeente Waalre bestuurskrachtig en daarmee zelfstandig blijven. We maken daarom graag gebruik van de denk- en doekracht van onze inwoners en andere partners.

Met de Kadernota Inwonersparticipatie en Burgerinitiatieven, die is vastgesteld door de gemeenteraad van Waalre in 2018, is de afgelopen jaren werkenderwijs vorm gegeven aan participatie in Waalre. Herijken van deze nota is als inzet van het college opgenomen in het Uitvoeringsprogramma "Met elkaar op weg naar de toekomst".

De afgelopen periode zijn mooie participatietrajecten doorlopen. Maar er is ook sprake van participatie geweest die niet goed liep en zelfs tot teleurstelling heeft geleid. Met deze nota "Verder aan de slag met participatie" hopen we nog vaker met elkaar te kunnen zeggen dat we een mooi participatietraject hebben gehad, wat tot nog betere besluitvorming heeft geleid. Er is veel geleerd en de bedoeling is dat dit wordt voortgezet om zo samen participatie steeds beter vorm te geven. Ter voorbereiding van deze nota is met veel mensen gesproken. Allereerst met inwoners, maar ook met raads- en collegeleden en met medewerkers van de gemeente Waalre. Daarbij is aan het Inwonerspanel een enquête over participatie voorgelegd. Verder is de opbrengst van een bijeenkomst over participatie in 2019 met ruim 50 inwoners, raadsleden, collegeleden en medewerkers meegenomen bij de totstandkoming van deze nota. (Zie voor alle input bijlage 1)

Een belangrijke conclusie die uit die bijeenkomsten, gesprekken en reacties getrokken kan worden is dat er niet zozeer een heel ander beleidskader nodig is, maar dat bij participatie de onderlinge afspraken voor alle deelnemers duidelijker moeten zijn. Vooraf, maar ook achteraf. Wat wordt van mij gevraagd, wat is mijn rol en wat mag ik van de ander verwachten? Maar ook dat we echt naar elkaar luisteren, ons beter in de ander inleven en beter aansluiten bij de behoeften van de ander. Tenslotte worden we ook aangespoord wat meer te experimenteren met participatie.

Het bestaande beleidskader: de definitie van participatie, de reden waarom we participeren, een aantal beleidsuitgangspunten en diverse procesafspraken hebben niet aan actualiteit ingeboet en worden daarom overgenomen in deze nieuwe nota.

Wel nieuw in deze nota is met name de aandacht die besteed wordt aan de rollen binnen en de communicatie over participatie. In de leidraad "Samen participeren" zijn de rollen nog eens bullit-gewijs uitgewerkt. Deze leidraad is als bijlage 2 bij deze nota gevoegd en kan als een soort samenvatting van deze nota worden gezien. Zo wordt voor alle betrokkenen snel duidelijk wat ieders rol is en wat een ieder van de ander in het participatieproces mag verwachten. Ook heeft in deze nota de startnotitie een plek gekregen. De gemeenteraad heeft al eerder aangegeven op majeure dossiers meer aan de voorkant specifieke kaders te willen meegeven, waaronder op het terrein van participatie. Hiervoor is recent een werkwijze en een sjabloon ontwikkeld.

Tenslotte is het stellen van kwaliteitseisen aan en het evalueren van participatietrajecten en het hiervan samen leren en blijvend verbeteren een nieuw en wat ons betreft belangrijk element in deze nota. De Rekenkamer helpt daarbij met zijn lerend onderzoek naar participatie in 2024 en 2025. De succes- en faalfactoren die de Rekenkamer hiervoor heeft ontwikkeld, hebben we als checklist met voorwaarden als bijlage bij deze nota opgenomen. Deze zullen we bij de voorbereiding, de uitvoering én de evaluatie van participatietrajecten gebruiken als toetssteen. Op deze manier blijven we samen leren en verbeteren.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Inhoudsopgave	3
1. Leeswijzer	4
2. Inwonersparticipatie	5
2.1 De participatieladder.....	5
2.2 Achtergrond.....	5
2.3 Definitie	6
2.4 Afwegingskader	6
2.5 Participatievormen.....	9
2.6 De startnotitie voor majeure projecten	10
2.7 Rolverdeling.....	10
2.7.1 De rol van de raad	11
2.7.2 De rol van het college.....	12
2.7.3 De rol van de ambtelijke organisatie.....	12
2.7.4 De rol van inwoners en andere partners.....	13
2.8 Voorwaarden voor succesvolle inwonersparticipatie	14
3. Inwonersinitiatief	15
3.1 Wat is een inwonersinitiatief?.....	15
3.2 Voorwaarden.....	15
3.3 Vormen van ondersteuning.....	15
3.4 Het proces van een inwonersinitiatief	16
4. Borging	18
5. Leren door evalueren	20
5.1 Evaluatie intern	20
5.2 Evaluatie met inwoners.....	20
5.3 Onderzoek Rekenkamer 2024-2025.....	20
Bijlage 1:	22
Opgehaalde input ten behoeve van herijking Kadernota Burgerparticipatie en Burgerinitiatieven	22
Bijlage 2:	26
Leidraad “Samen participeren”	26
Bijlage 3:	30
Checklist Voorwaarden voor succesvolle inwonersparticipatie.....	30

1. Leeswijzer

In deze nota staan de kaders waar alle betrokkenen in het participatieproces mee te maken hebben. Deze kaders zijn belangrijk voor een prettige samenwerking en een positief resultaat. Het is belangrijk dat iedereen dezelfde taal spreekt en dat helder is wat we van elkaar in het participatieproces mogen verwachten. Deze beleidsnota is geen communicatiemiddel op zich. Hiervoor is de Leidraad "Samen participeren" ontwikkeld, die als bijlage 2 bij deze nota is opgenomen. Een beknopt en praktisch hulpmiddel over hoe we in Waalre participeren.

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op wat de participatieladder inhoudt en hoe we die hanteren. Verder wordt kort ingegaan op de achtergrond van inwonersparticipatie en wordt daar een definitie van gegeven. Wat uitgebreider wordt stil gestaan bij het afwegingskader dat we hanteren bij de inzet van inwonersparticipatie. Hiermee wordt aan de voorkant niet alleen bewust de afweging gemaakt wel of geen inwonersparticipatie in te zetten, maar ook bepaald hoe die participatie eruit gaat zien. Dat maakt dat het bestuur hierover in een vroeg stadium kan besluiten, inwoners en/of andere partners kan uitnodigen én tegelijkertijd volledig informeren over het verloop van het participatietraject. Vervolgens wordt beschreven hoe tot de keuze voor een passende participatievorm wordt gekomen en passeren diverse participatievormen de revue. Dan wordt de startnotitie voor majeure projecten beschreven. Een doorontwikkeld instrument voor de raad om boven op de kaders die deze nota geeft meer specifieke kaders aan het college mee te geven voor participatie voor majeure projecten. Belangrijk deel van dit hoofdstuk bestaat uit de rolverdeling in participatieprocessen. Deze is overigens praktisch gemaakt in de Leidraad "Samen participeren", een stuk dat we als communicatiemiddel willen inzetten. Tenslotte wordt uiteengezet hoe we aan de hand van een groot aantal voorwaarden de kwaliteit van onze participatie kunnen verhogen en vervolgens op peil kunnen houden.

In hoofdstuk 3 is beschreven wat onder een inwonersinitiatief wordt verstaan, aan welke voorwaarden het moet voldoen om ondersteuning vanuit de gemeente te kunnen krijgen en waar die ondersteuning uit kan bestaan. Vervolgens wordt uiteengezet welke stappen doorlopen worden bij een inwonersinitiatief.

Hoofdstuk 4 beschrijft wat er met name in de ambtelijke organisatie nodig is om uitvoering te kunnen geven aan het beleid zoals in deze nota vastgesteld. Een aantal concrete stappen zal in de ambtelijke organisatie gezet moeten worden om zoveel mogelijk te kunnen voldoen aan de voorwaarden voor succesvolle participatie zoals daar beschreven en als checklist opgenomen als bijlage 3.

Tot slot staat in hoofdstuk 5 leren door evalueren centraal. We willen verder aan de slag met participatie om steeds beter te worden in participatie. Daarvoor is leren door evalueren noodzakelijk. Intern, met onze inwoners en met behulp van een onderzoek naar participatie door de Rekenkamer in opdracht van de raad.

2. Inwonersparticipatie

2.1 De participatieladder

De participatieladder is een instrument om duidelijk in beeld te brengen welke rol inwoners kunnen hebben bij een inwonersparticipatieproject. Deze ladder bestrijkt het gehele veld van participatie. Dit gaat van geen of vrij weinig invloed bij inwoners tot het zelf besluiten en initiatief nemen tot een ontwikkeling en die zelf uitvoeren.

Onderstaand schema is een korte samenvatting van de participatieladder zoals opgenomen in het Uitvoeringsprogramma "Met elkaar op weg naar de toekomst".

Participatietrede	De inwoner	De gemeente
Zelf organiseren	organiseert en voert zelf uit	ondersteunt en faciliteert
Meebeslissen	is medeverantwoordelijk voor beslissingen	laat (deel)beslissingen over aan inwoners
Coproduceren	werkt intensief met de gemeente mee aan opstellen van plannen of beleid.	ziet de inwoner als partner in de planvorming en laat het resultaat van de participatie zwaar wegen in de besluitvorming.
Adviseren	genereert ideeën en oplossingen voor een goed advies binnen een (beleids)thema.	geeft vooraf het (beleids)thema aan en neemt het advies serieus in overweging.
Raadplegen	deelt zijn mening of kennis rond een (beleids)onderwerp.	wil de mening van de inwoners weten en houdt hiermee rekening in de besluitvorming.
Informeren	levert geen bijdrage aan proces of inhoud	bepaalt zelf en informeert betrokkenen

In het Uitvoeringsprogramma staat een afsprakenkader op hoofdlijnen opgenomen over hoe we participeren. Deze herijkte nota werkt dit verder uit. Doel is voor alle betrokkenen duidelijkheid te scheppen over participatie in Waalre.

De focus ligt vooralsnog op de treden "informeren", "raadplegen" en soms "adviseren". De participatieladder beschikt echter over meer treden. In de Kracht van Waalre wordt gesproken over nieuwe werkvormen. Innovatie op het gebied van samenwerking met inwoners biedt kansen. Uitbreiding naar "hogere treden" is nodig, wanneer we nog meer als partner naast onze inwoners willen komen staan. Hier gaan we de komende jaren mee experimenteren. Er is echter ook nog volop werk om de "lagere treden" verder te verstevigen en dat is nodig voordat we definitief verder de hoogte in kunnen.

2.2 Achtergrond

De inwoners van Waalre blijken zeer betrokken te zijn bij hun gemeente. De resultaten van de inwonersenquête die in juni 2023 plaatsvond over participatie laten zien dat de Waalrese gemeenschap klaar is voor de volgende stap. Zo'n 67% van de respondenten wil meedenken voordat er überhaupt een plan is en zo'n 79% wil meedenken tijdens planvorming. Bijna de helft wil ook meedenken als er geen direct individueel belang is. En tot slot gaf zo'n 81% aan interesse te hebben om regelmatig met inwoners, ambtenaren en raadsleden te overleggen. Vergeleken met andere soortgelijke

gemeenten ligt de interesse vanuit de inwoners van Waalre voor gemeentelijk beleid hoger. Dat kan alleen maar bijdragen aan een goede samenwerking tussen inwoners en gemeente en deze betrokkenheid wordt dan ook gekoesterd en ingezet.

Na de Kadernota Burgerparticipatie en Burgerinitiatieven uit 2018 is nu een volgende stap op zijn plaats. Zoals gezegd in de inleiding niet zozeer door een heel ander beleidskader, maar wel door meer aandacht voor verwachtingen over en weer, communicatie en evalueren en leren.

Dit vraagt iets van alle partijen, maar vooral ook van de gemeentelijke partijen, de raad, het college en de ambtelijke organisatie, die het vertrouwen moeten winnen, verdienen en houden van inwoners en andere partners. Dat kan alleen door onze inwoners en andere partners in een participatietraject serieus te nemen, vooraf duidelijke afspraken te maken en die vervolgens na te komen.

2.3 Definitie

Er worden in het land veel definities voor inwonersparticipatie gehanteerd. Deze komen vaak wel op hetzelfde neer. In Waalre hanteren we de volgende definitie:

"Iedere manier waarop inwoners van de gemeente Waalre betrokken zijn, ofwel bij het opstellen ofwel bij het uitvoeren van gemeentelijk beleid."

Met deze definitie blijft het laagdrempelig om inwoners te betrekken bij beleid. Er wordt namelijk geen enkele vorm van inwonersparticipatie uitgesloten. Hierdoor is het ook makkelijk om structureel in overweging te nemen om visies, plannen of beleidsstukken op te stellen met inwoners. Niet alle onderwerpen lenen zich echter voor inwonersparticipatie en daarom is in hoofdstuk 2.4 een afwegingskader uitgewerkt.

Uitgaande van deze definitie is de laagste trede van de participatieladder, informeren, geen inwonersparticipatie. We betrekken deze trede echter wel in deze nota, omdat het van belang is ook bewust voor die trede te kiezen, bijvoorbeeld via een stakeholdersanalyse, en vervolgens te communiceren, op een manier die aan zekere kwaliteitseisen voldoet. Daarvoor worden in deze nota ook afspraken gemaakt.

De hoogste trede van de participatieladder is het zelf organiseren door inwoners, ofwel het inwonersinitiatief. Het initiatief ligt niet meer bij de overheid, maar ligt bij de inwoner. Daarom wordt hier gesproken over overheidsparticipatie. Inwonersparticipatie en het inwonersinitiatief zijn beide vormen van participatie. Hoofdstuk 2 gaat specifiek over inwonersparticipatie, maar hierin zijn ook meer algemene zaken opgenomen die voor participatie in brede zin en dus ook voor het inwonersinitiatief gelden. In hoofdstuk 3 wordt echter nog specifiek ingezoomd op het inwonersinitiatief, juist vanwege het verschil met inwonersparticipatie.

2.4 Afwegingskader

Uitgangspunt is in ieder geval dat waar participatie via wet- of regelgeving verplicht is deze wordt ingezet. De Verordening participatie, die in maart 2022 is vastgesteld, stelt dat:

1. Participatie wordt toegepast wanneer het te verwachten is dat er belanghebbenden zijn die in aanzienlijke mate geraakt zullen worden door het betreffende beleid of besluit, ofwel wanneer te verwachten is dat betrokken bewoners of experts over relevante ervaringskennis of inzichten beschikken die bruikbaar zijn bij de ontwikkeling van het beleid of besluit.

2. Participatie is ook mogelijk wanneer een initiatief past binnen de kaders van het gemeentelijk beleid en bijdraagt aan de doelstellingen van het gemeentelijk beleid, en/of anderszins een positieve maatschappelijke bijdrage levert aan de lokale samenleving.

Daarnaast is in het Uitvoeringsprogramma al per opgave bepaald op welk onderwerp inwonersparticipatie wordt ingezet en welke participatietrede geldt. Niet alle opgaven staan echter beschreven in het Uitvoeringsprogramma. De wereld is in ontwikkeling en Waalre ontwikkelt daarin mee. Nieuwe opgaven ontstaan en op dat moment zal ten aanzien van participatie nog een afweging moeten plaatsvinden. Ook voor de zaken die al in het Uitvoeringsprogramma staan zal nog een concrete uitwerking voor wat betreft de participatie moeten volgen.

Hoe bepalen we nu zorgvuldig, met inachtneming van de Participatieverordening en datgene wat is opgenomen in het Uitvoeringsprogramma, wat voor een participatietraject we starten, wat het doel is, welke trede van de participatieladder daarbij hoort, wie welke rol heeft en welk instrument we inzetten?

Om willekeur te voorkomen gebruiken we daarvoor een uitgebreid afwegingskader. Dit is ontwikkeld door ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat en bedoeld voor beleidsambtenaren, bestuurders en volksvertegenwoordigers die zich bezighouden met inwonersparticipatie bij de vorming en/of de uitvoering van beleid.

<https://prodemos.nl/projecten/gemeenten/burgerparticipatie/afwegingskader-burgerparticipatie/>

De vragen in het afwegingskader dwingen ons om, indien wet- of regelgeving geen verplichting tot participatie oplegt, eerst vast te stellen of het onderwerp zich leent voor inwonersparticipatie en of in voldoende mate aan de noodzakelijke randvoorwaarden is voldaan. Zo niet, dan is het verstandig om in dat specifieke geval van inwonersparticipatie af te zien. Zo ja, dan moet antwoord gegeven worden op de vervolgvragen: met welk doel, in welk stadium van het beleidsproces, kunnen welke inwoners met welke verantwoordelijkheid op welke manier meedoen?

Of inwoners betrokken worden bij het maken, uitvoeren of evalueren van beleid/project hangt in eerste instantie af van een aantal inhoudelijke en bestuurlijke randvoorwaarden:

- Het beleidsonderwerp is geschikt. Inwoners hebben hier kennis van/ervaring mee.
- Er valt echt iets in te brengen/te kiezen voor inwoners.
- Voldoende beleidsruimte.
- Voldoende juridische ruimte (wet- en regelgeving is geen belemmering).
- College en/of raad is bereid zich te committeren aan proces en uitkomsten.
- Voldoende tijd (qua planning).
- Voldoende budget.
- Voldoende ambtelijke uren.

Als vastgesteld is dat aan de randvoorwaarden is voldaan en participatie op een goede manier ingezet kan worden dienen vervolgens de volgende vragen beantwoord te worden. Waarom, wanneer, welke rol, met wie, hoe lang en hoe?

1. Waarom zetten we inwonersparticipatie in? Wat is het doel?

Vergroten van draagvlak voor dit beleid	Dan kiezen voor een methode waardoor zoveel mogelijk inwoners mee kunnen doen
Verhogen kwaliteit van beleid	Dan kiezen voor een methode waarin een zorgvuldig geselecteerd gezelschap, goed geïnformeerd over het beleidsonderwerp, adviezen formuleert
Combinatie van draagvlak vergroten en kwaliteit verhogen	Dan kiezen voor een combinatie van instrumenten

2. Wanneer? In welke beleidsfasen zetten we participatie in?

Agendavorming	Inwoners dragen onderwerpen aan voor beleid
Beleidsvorming	Deelnemers geven advies of denken mee over beleidsalternatieven
Besluitvorming	Gemeentebestuur/-raad neemt zelf besluit of geeft kader aan waarbinnen beslissingsbevoegdheid wordt gedelegeerd aan bepaalde groep inwoners
Uitvoering	Inwoners denken/doen mee in beleidsuitvoering
Evaluatie	Inwoners hebben rol in beoordeling van effecten van beleid

3. Welke rol en verantwoordelijkheid krijgen de deelnemers?

Ze worden geraadpleegd	Inwoners geven desgevraagd hun mening
Ze adviseren over beleid	Deelnemers geven beredeneerd advies
Ze coproduceren	Deelnemers werken mee aan beleidsalternatieven
Ze beslissen	Een groep inwoners, zoals een wijkraad, neemt besluiten binnen door de gemeenteraad aangegeven kaders

Wanneer gekozen wordt voor de trede van de participatieladder "informereren", dan is het belangrijk dat belanghebbenden goed en tijdig worden geïnformeerd over beleidstrajecten, plannen, visies, projecten en (de uitvoering van) besluiten. Ook voor "informereren" geven de Leidraad "Samen participeren" (bijlage 2) en de Checklist Voorwaarden voor succesvolle inwonersparticipatie (bijlage 3) de handvatten om dit goed te doen.

De vraag Wie? te betrekken bij het participatietraject wordt beantwoord in een stakeholdersanalyse zo vroeg mogelijk in het proces. Hiermee wordt in beeld gebracht wie belanghebbenden zijn en wat de belangen zijn. Op basis daarvan kun je de overige vragen in het afwegingkader goed beantwoorden.

De vraag: Hoe lang? tenslotte is een praktische en goed vooraf duidelijk te maken, zodat er geen verrassingen zijn.

2.5 Participatievormen

Bovenstaand afwegingskader samenvattend, is de participatievorm die het beste past dus afhankelijk van:

1. de beleidsfase: agendavorming, beleidsvorming, besluitvorming, uitvoering of evaluatie;
2. het doel dat je wilt bereiken: vergroten draagvlak, verhogen kwaliteit van beleid of een combinatie van beide;
3. de rol die deelnemers krijgen: raadplegen, adviseren, coproduceren of meebeslissen;
4. wie je uitnodigt en wat de groepsgrootte is: tot 15, tot 50 of onbeperkt;
5. de duur van het traject: structureel, incidenteel kortlopend of incidenteel langerlopend.

De website www.participatiewijzer.nl/ van ProDemos reikt op basis van deze variabelen de meest geschikte vormen aan. Er is in Waalre de afgelopen jaren al veel ervaring opgedaan met participatie en er zijn al veel verschillende instrumenten en werkvormen ingezet voor participatie. Hieronder enkele voorbeelden.

- *Inwonerspanel*: meer dan 850 inwoners van Waalre ontvangen zes tot acht keer per jaar een vragenlijst over een belangrijk onderwerp.
- *Loket voor burgerinitiatieven*: Een initiatiefnemer kan hier verzoeken om ondersteuning door de gemeente, bijvoorbeeld door te verwijzen naar de juiste mensen of organisaties, kennis te delen of financieel/materieel te ondersteunen.
- *Persoonlijke bijeenkomsten* voorafgaand aan en tijdens projecten/ beleidsontwikkeling, zoals bij het project Waalre-Noord.
- *Persoonlijke gesprekken* (kleinschalig) voorafgaand aan en tijdens projecten/beleidsontwikkeling, zoals tijdens de totstandkoming van deze herijkte nota Participatie.
- *Een Groencafé* waar input voor een nieuw Groenbeleid werd opgehaald.
- *Online bijeenkomsten* vooraf aan en tijdens projecten/beleidsontwikkeling.
- *Inloop op locatie*. Bijvoorbeeld tijdens het project Boa in de Wijk. Op de markten in Aalst en Waalre nodigden de boa's inwoners uit om aan te geven waar zij extra aandacht voor willen.
- *Online participatieplatforms*, zoals de online knelpuntenkaart bij de Mobiliteitsvisie.
- *Werkgroepen met maatschappelijke partners* om tot nieuw beleid en de uitvoering daarvan te komen, zoals bij de ontwikkeling van het geldzorgenbeleid en de vertaling naar een voortgangsdocument.
- *Inzet van de Participatieverordening* waarbij initiatiefnemers bij ruimtelijke initiatieven zelf voor participatie zorgdragen.
- *Participatieparagraaf* in college- en raadsvoorstellen
- *Startnotitie*: voorafgaand aan majeure projecten
- *Burgerpeiling*: één keer in de drie jaar wordt onder inwoners van Waalre gepeild hoe tevreden ze zijn over hun leefomgeving en de gemeente als onderdeel van de benchmark Waar staat je gemeente.

Fysiek of online?

Sinds corona heeft de gemeente Waalre volop geëxperimenteerd met nieuwe participatievormen. De nieuwe online kanalen die we inzetten voor participatie bevallen doorgaans goed. Dit is beter dan vooraf verwacht.

Voordelen van online participatie:

- Online omgevingen bieden mogelijkheid om het proces en de inbreng meteen op het scherm terug te zien. Tonen *hoe* je tot een besluit komt, en je doelpubliek in elke stap betrekken, is minstens even belangrijk als de resultaten van een besluitvormingsproces.
- Online omgevingen bieden mogelijkheid om het proces en de inbreng meteen op het scherm terug te zien.
- De online dialoog is niet noodzakelijk tijds- en locatiegebonden. In bepaalde vormen van online communicatie kunnen belanghebbenden deelnemen waar en wanneer ze willen. Als gemeente bepaal en deel je daarbij vooraf de spelregels van de discussie.
- Via een online participatieplatform is je doelpubliek gericht aan te spreken en te betrekken. Ook mensen die hun stem willen laten horen wanneer het hen het beste uitkomt, zoals jongeren, jonge gezinnen of alleenstaande ouders, geef je op deze manier een forum. Met een online platform verbreed je dus je bereik.
- Door processen online beschikbaar te maken, zorg je voor nog meer transparantie en structuur. Je kan makkelijk alle benodigde informatie delen en bewoners gaan makkelijker in gesprek met beleidsmakers.

Toch zijn online vormen niet altijd de beste vorm. Mensen met weinig digitale vaardigheden of die de apparatuur niet hebben of kunnen betalen moeten ook mee kunnen doen. Hoewel de respondenten die meededen aan de inwonersenquête over participatie via het Inwonerspanel aangaven het liefst mee te denken via een digitale enquête (83%), is er ook een grote groep mensen die het juist (of ook) prettig vindt om een bijeenkomst in het echt bij te wonen (63%). Dat kan te maken hebben met een andere soort interactie die dan plaatsvindt of de locatie die helpend is voor het gesprek, bijvoorbeeld wanneer je jongeren opzoekt op de plek waar ze graag ontspannen.

2.6 De startnotitie voor majeure projecten

Het college geeft binnen de kaders van deze nota en op basis van het afwegingskader uitvoering aan participatie. Deze wordt vervolgens betrokken bij eigen besluitvorming of bij het voorbereiden van een voorstel voor de raad.

De raad heeft echter aangegeven bij majeure projecten vanaf de start betrokken te willen worden, In het verleden heeft het college bij majeure projecten al vaker een startnotitie aan de raad aangeboden om bij de start van het project specifieke kaders op te halen (aanvullend op de kaders die al bestaan). Dit om aan de voorkant met elkaar de opdracht van de raad - en verwachtingen over en weer - scherp te krijgen.

Recent is een format voor een startnotitie en een bijbehorende werkwijze doorontwikkeld, hetgeen er voor zorgt dat de raad bij majeure projecten naast de kaders die deze nota al geeft, voor dat majeure project meer specifieke kaders voor de participatie kan meegeven.

2.7 Rolverdeling

Projecten en trajecten die tot stand komen met behulp van inwoners zijn vaak veel omvattende processen. Het voegt een extra laag toe aan de drieledige organisatie van de gemeente. Om misverstanden te voorkomen is het belangrijk dat alle betrokkenen weten wat ieders rol en verantwoordelijkheid is aan de voorkant van een project of traject. In de Leidraad "Samen participeren", die als bijlage 2 bij deze nota is gevoegd, is deze

rolverdeling praktisch uitgewerkt om bij concrete participatietrajecten al in een vroeg stadium aan alle deelnemers duidelijkheid te verschaffen.

2.7.1 De rol van de raad

Traditioneel heeft de gemeenteraad drie rollen, maar met betrekking tot inwonersparticipatie worden deze rollen net wat anders ingekleurd:

Kaderstellend

De raad geeft met deze nota aan binnen welke kaders participatie gewenst is, wat de gemeenteraad wel of niet zal doen met de uitkomsten van inwonersparticipatie en hoe de gemeenteraad zich verhoudt ten opzichte van inwonersinitiatieven. Wanneer de raad deze kaders van tevoren vaststelt, geeft dat inwoners, het college en de ambtelijke organisatie houvast. Het bouwt het vertrouwen op. Voor majeure trajecten worden nog extra kaders voor dat specifieke traject via een startnotitie meegegeven, voor alle andere trajecten hanteert het college de kaders zoals in deze nota door de raad vastgesteld. Daarnaast kan de gemeenteraad bij het formuleren van algemene kaders bij een belangrijk onderwerp zelf een inwonersparticipatieproces starten, waarbij afstemming met het college en de ambtelijke organisatie belangrijk is.

Controlerend

De raad staat voor het algemeen belang van de gemeente en waarborgt dit door te controleren wat het maatschappelijk effect van participatie daarbij is en in hoeverre dit inclusief is. Als controleur kan de gemeenteraad randvoorwaarden stellen bij een door het college ingezet participatieproces. Deze zijn vastgelegd in deze nota, en voor majeure projecten wordt de startnotitie ingezet. Op deze manier kan de raad makkelijker controleren of het participatieproces vooraf, tijdens en achteraf voldoet aan de kwaliteit die de raad heeft bepaald.

Volksvertegenwoordigend

Inwoners hebben niet meer voor alle onderwerpen de raad nodig om hun gemeentelijke belangen te behartigen, maar doen dit ook zelf. Dit doet geen afbreuk aan deze volksvertegenwoordiging, maar is juist een aanvulling. Deze "directe democratie" zorgt ook voor belangenbehartiging en een verbetering van de woon- en leefomgeving, terwijl vanuit de representatieve democratie steeds zorg is voor stabiliteit, continuïteit en toezicht op het meewegen van belangen van alle betrokkenen. De gemeenteraad dient bij belangrijke maatschappelijke thema's uiteindelijk het algemeen belang te dienen. Gemeenteraadsleden zijn de voelsprietten in de samenleving, ze zijn zichtbaar voor Waalrenaren en zoeken actief het gesprek met hen op. Als volksvertegenwoordiger zijn zij aan zet om participatie een structurele plek te geven in de gemeenteraadspolitiek. Bijvoorbeeld door zelf peilingen te houden of inwoners met diverse participatievormen te betrekken en zodoende zelf de signalen binnen te halen om de politieke dialoog aan te gaan en besluiten te kunnen nemen. Doordat Waalre een compacte groep inwoners heeft, kunnen de ervaringen van individuele gemeenteraadsleden met hun achterban inzicht geven in wat wel en niet nodig is en werkt bij het ontwikkelen van sociale en politieke vernieuwing.

Wanneer de raad experimenteert met deze rollen, evalueert en van ervaringen leert, kan zij een belangrijke rol spelen in het continu verbeteren van participatie in de gemeente Waalre. Het is aan de raad om hier zelf vorm en inhoud aan te geven. Deze ambitie is ook opgenomen in het raadsprogramma "Toekomst voor Waalre".

2.7.2 De rol van het college

Het college heeft vaak de rol van opdrachtgever van het participatieproces. Iedere portefeuillehouder neemt hiervoor de verantwoordelijkheid voor zijn of haar portefeuille en de portefeuillehouder participatie bewaakt de randvoorwaarden hiervan. Als eerste zijn de inhoudelijke portefeuillehouders verantwoordelijk voor het correct toepassen van het hierboven weergegeven afwegingskader en de checklist met voorwaarden voor succesvolle inwonersparticipatie. De portefeuillehouder participatie heeft een coördinerende rol en houdt toezicht op de voorbereiding en de uitvoering van het participatiebeleid. Het volledige college kijkt naar de afwegingen die voorgelegd worden over de toepassing van participatie.

Deze nota bevat de kaders die de raad meegeeft voor participatie, waarbinnen het college uitvoering geeft aan participatie. Voor majeure projecten geeft de raad via een startnotitie specifieke kaders mee. In het geval van een startnotitie bij een majeur project kan de raad worden gezien als opdrachtgever van het participatieproces.

2.7.3 De rol van de ambtelijke organisatie

Een specifieke rol is hier lastig aan te geven, omdat het afhankelijk is van het project of traject en daarnaast zijn er vaak verschillende rollen en taken weggelegd bij het ambtelijk apparaat. Rollen die door medewerkers van de ambtelijke organisatie kunnen worden vervuld zijn die van projectleider, beleidsmedewerker, communicatieadviseur, procesbegeleider, inhoudelijk deskundige, etc. Daarnaast is er sinds 2019 de adviseur inwonersparticipatie die als motivator en expert het proces begeleidt.

Het eigenaarschap van inwonersparticipatie in een beleidstraject ligt echter niet bij deze adviseur inwonersparticipatie. Iedereen die betrokken is bij inwonersparticipatie, en dan met name de projectleiders en beleidsmedewerkers, draagt verantwoordelijkheid voor het betrekken van inwoners. De adviseur inwonersparticipatie kan kennis van ambtenaren op het gebied van inwonersparticipatie uitbreiden, onderling laten delen en verdiepen en het proces begeleiden, maar het eigenaarschap blijft bij de desbetreffende ambtenaren.

Medewerkers werken "Vanuit de Bedoeling" en werken via het principe van "Ja, mits..." in plaats van "Nee, tenzij...". Er wordt "van buiten naar binnen" gewerkt en de systeemwereld staat niet centraal, maar de leefwereld. Competenties die hierbij horen worden in een workshop "Werken vanuit de Bedoeling" aan alle medewerkers aangeboden. Hierbij horen de competenties openheid, toegankelijkheid en betrokkenheid, hetgeen zich bijvoorbeeld uit in het openlijk en eerlijk delen van informatie over ontwikkelingen. De medewerker neemt inwoners actief mee in de mogelijkheden om mee te denken of mee te doen met ontwikkelingen, of dat nu beleidsmatig is of in projecten. De medewerker waarborgt zo dat alle belanghebbenden op gelijke voet in gesprek kunnen.

Bij inwonersinitiatieven kijkt de ambtelijke organisatie altijd naar wat er wél kan en faciliteert het initiatief met duidelijke procedures en spelregels die bij iedereen bekend zijn. Waar nodig ondersteunt de ambtelijke organisatie de initiatiefnemer, bijvoorbeeld bij het netwerken, het betrekken van verschillende doelgroepen, de financiën, materieel/materiaal of de benodigde kennis.

De organisatie werkt per participatietraject zoveel mogelijk met één contactpersoon voor inwoners en andere partners en communiceert hierover actief. Voor inwonersparticipatie is dit een projectleider of beleidsadviseur, voor een inwonersinitiatief de adviseur inwonersparticipatie. Mocht dit onverhoopt wijzigen wordt dit direct gecommuniceerd.

Wanneer taken rondom participatie bij een externe partij worden belegd, gelden de kaders uit deze nota uiteraard ook voor deze externe partij. Zo wordt hiervoor bij het groenonderhoud gewerkt met een omgevingsmanager.

2.7.4 De rol van inwoners en andere partners

Zoals de gemeente zelf heeft verwoord in de Kracht van Waalre: "*het primaire uitgangspunt is de eigen kracht van onze inwoners*". De rol van inwoners kan erg verschillen voor wat betreft de mate van betrokkenheid. Dat neemt niet weg dat er altijd om kennis, ervaring, creativiteit en verduidelijking van belangen wordt gevraagd wanneer inwoners betrokken worden bij het opstellen of uitvoeren van beleid. De overkoepelende rol die de inwoner inneemt bij participatie is inwoner zijn van Waalre. Vanuit dat vertrekpunt kunnen inwoners weer vanuit diverse rollen betrokken worden, zoals bijvoorbeeld als ondernemer, belanghebbende, bewoner, spreekbuis namens een groep mensen of deskundige. Inwoners kunnen dus vanuit verschillende rollen het beleid helpen op te stellen of uit te voeren.

De inwoner als deelnemer

Een belangrijke rol in participatietrajecten is weggelegd voor de inwoners als individuele deelnemer. Via een stakeholderanalyse worden de belangen en daarmee belanghebbenden bij een ontwikkeling in kaart gebracht. Zo hopen we steeds de juiste inwoners aan tafel te krijgen met het oog op alle mogelijke belangen, die rondom het betreffende thema/project spelen.

Speciaal aandachtspunt is hierbij hoe we de stille massa, de minder zichtbare doelgroepen en mensen die niet snel geneigd zijn 'op de zeepkist' te gaan staan kunnen bereiken. Dit vraagt om een andere aanpak en andere middelen, die aansluiten bij wat die mensen vinden, kunnen en graag willen. Hierbij zullen we steeds inclusiviteit in het oog houden. Een doelgroep die we nu al specifiek meer willen bereiken en betrekken is de jeugd.

Het uitgangspunt bij elk participatietraject is in principe dat inwoners op eigen titel deelnemen. Het komt natuurlijk ook voor dat een inwoner (en soms ook een niet-inwoner) namens een maatschappelijke partner participeert. Wanneer vanuit die maatschappelijke partner een duidelijk mandaat bestaat, zal deze vertegenwoordiger namens die maatschappelijke partner spreken en draagt hij of zij zelf zorg voor verkrijgen van inbreng en doen van terugkoppeling. In een uitzonderlijk geval zou een inwoner ook nog een ambassadeursrol voor een groep (hem/haar onbekende) mede-inwoners kunnen vervullen. In dat geval dient vooraf duidelijk gemaakt te worden wat een ambassadeursrol betekent, op welke manier inbreng en terugkoppeling verloopt vanuit en naar de groep waar men ambassadeur van is en wat de consequenties zijn van het ambassadeurschap, bijvoorbeeld op het vlak van persoonsgegevens en privacy.

De inwoner als initiatiefnemer

Naast deelnemer aan een participatietraject kan een inwoner ook initiatiefnemer zijn van een ontwikkeling in Waalre. We spreken dan van een inwonersinitiatief. Hier gelden de voorwaarden en werkwijze van een inwonersinitiatief, zoals in hoofdstuk 3 van deze nota is beschreven. Bij een enkele specifiek genoemde initiatieven die vallen binnen de Omgevingswet schrijft de Verordening participatie 2022 voor dat een initiatiefnemer zelf verantwoordelijk is voor de organisatie van de participatie. Bij de Verordening behorende handreikingen helpen de inwoner deze participatie op een goede wijze vorm te geven.

2.8 Voorwaarden voor succesvolle inwonersparticipatie

Met het afwegingskader gaan we bewust aan de slag met inwonersparticipatie. Aanvullend hierop gebruiken we een checklist om vooraf, tijdens en achteraf bij de evaluatie te kunnen bepalen of we zoveel mogelijk voldoen/hebben voldaan aan bepaalde voorwaarden om op een succesvolle manier inwonersparticipatie toe te passen.

Het betreft voorwaarden op de volgende onderwerpen:

1. Duidelijkheid over rollen en speelveld
2. Communicatie en informatievoorziening
3. Diversiteit en representativiteit
4. Aansluiting op kenmerken van inwoners (kennis, attitude, motivatie, mogelijkheden)
5. Veiligheid en vertrouwen
6. Waardering

We gebruiken deze voorwaarden niet alleen intern, maar delen deze ook met bureaus en leveranciers die namens ons communicatie en participatie oppakken. Belangrijk daarbij is dat een extern bureau nooit eindverantwoordelijk is en dat een interne projectleider de regie houdt over de aanpak. Deze voorwaarden zijn ontwikkeld door de Rekenkamer, die deze gebruikt voor zijn lerend onderzoek naar participatie in 2024 en 2025. Deze zijn opgenomen in bijlage 3. Het onderzoek van de Rekenkamer wordt in hoofdstuk 5.3 nader toegelicht.

3. Inwonersinitiatief

3.1 Wat is een inwonersinitiatief?

Een inwonersinitiatief is een speciale vorm van inwonerparticipatie. Zoals de participatieladder in hoofdstuk 2.1 laat zien, ligt bij vrijwel alle vormen van participatie het initiatief van zowel het plan als het betrekken van de inwoners bij de gemeente. Bij een inwonersinitiatief komt het plan vanuit inwoners en is het na en op verzoek van de betreffende inwoner(s) aan de gemeente om de initiatiefnemers te ondersteunen wanneer hier om gevraagd wordt. Inwonersparticipatie verandert in deze situatie in overheidsparticipatie.

Tot 2018 bestond een Verordening Burgerinitiatief. Deze is toen ingetrokken, omdat hier nauwelijks gebruik van werd gemaakt, mogelijk omdat de drempel (ondertekening door een groot aantal mede-inwoners) hoog was. Met een loket voor inwonersinitiatieven en een vast aanspreekpunt in de ambtelijke organisatie is die drempel verlaagd. De afgelopen jaren zijn diverse inwonersinitiatieven ondersteund. Voorbeelden hiervan zijn speeltuin Kosterhof en de Kwiekroute.

Een bijzonder inwonersinitiatief is een initiatief in het kader van de Omgevingswet. Hierop is de Verordening participatie gemeente Waalre 2022 van toepassing. In een aantal gevallen is de initiatiefnemer zelf verantwoordelijk voor het participatietraject. Om deze daarin te ondersteunen zijn diverse handreikingen opgesteld over hoe dit traject zo goed mogelijk vorm te geven.

3.2 Voorwaarden

Wanneer een initiatiefnemer ondersteuning vraagt van de gemeente zal aan een aantal voorwaarden voldaan moeten zijn:

- Een initiatief, waarbij ondersteuning van de gemeente wordt gevraagd, is een idee om iets wél te doen. Het is dus geen klacht of bezwaar, want daar zijn andere wegen voor.
- Het is zoveel mogelijk uit eigen beweging tot stand gekomen. Het initiatief ligt echt bij de inwoners zelf en is dus niet afkomstig van de raad.
- Het dient een algemeen belang. Het heeft een meerwaarde voor de buurt en/of Waalre als geheel en er is geen winstoogmerk.
- Er is ondersteuning van de gemeente nodig. Er zijn faciliteiten, expertise en/of besluitvorming van de gemeente nodig om het initiatief te realiseren. Het eigenaarschap van het initiatief blijft bij de inwoners liggen, maar het is aan de gemeente om te faciliteren waar nodig.

3.3 Vormen van ondersteuning

Inwonersinitiatieven kunnen erg verschillen in welke ondersteuning nodig is om het tot een geslaagd resultaat te brengen. De gemeente kan de volgende vormen ondersteuning bieden:

- Voorbereiden besluitvorming college en/of raad
- Praktische ondersteuning
 - Ruimten voor overleg
 - Kopieerfaciliteiten
 - Het verschaffen van voorbeelden van projectplannen

- PR/Communicatie(kanalen) ter beschikking stellen
- Budget
- Materiaal/materieel
- Expertise inbrengen over
 - Regels
 - Gebruiken
 - Procedures
- Ervaringen van andere initiatieven inbrengen
 - Aandachtspunten/voorbeelden vanuit andere initiatieven
 - Tips en tricks
- Procesondersteuning
 - Verduidelijking over te nemen stappen
 - Idee omzetten naar concrete activiteiten

3.4 Het proces van een inwonersinitiatief

Het proces van een inwonersinitiatief bestaat uit zes overzichtelijke hoofdstappen.

1. Initiatief

De eerste stap is het indienen van een initiatief via het emailadres burgerinitiatief@waalre.nl. of via het formulier op de website van de gemeente Waalre. Deze inbox wordt beheerd door de adviseur inwonersparticipatie. Binnen twee weken krijgt de initiatiefnemer een antwoord waarin hij of zij wordt uitgenodigd om het plan te presenteren. De algemene eisen aan de inhoud van de presentatie zijn: Wat is het idee? Wat doe je zelf? En hoe ziet de rol van de gemeente eruit in dit plan?

Op basis van deze presentatie en eventuele vervolgesprekken adviseert de adviseur inwonersparticipatie het college over het ondersteunen van het initiatief. Het college maakt vervolgens de keuze of het initiatief wordt ondersteund en zal hierover middels een raadsinformatiebrief de raad informeren. Indien het beschikbare budget niet toereikend is of de raad vanwege de impact van het initiatief een besluit moet nemen rondom het betreffende burgerinitiatief, zal het college een raadsvoorstel voorbereiden.

2. Definitie

In deze stap, die gedeeltelijk ook behandeld wordt tijdens het voortraject en de genoemde presentatie in de eerste stap, moeten de doelen en het beoogde resultaat duidelijk worden vastgesteld. De initiatiefnemer neemt hierin het voortouw, maar de ondersteuning vanuit het ambtelijk apparaat kan er voor zorgen dat het geformuleerd wordt op een manier die, afhankelijk van de grootte van het initiatief, het besluitvormingstraject soepeler kan laten verlopen.

3. Ontwerp en besluit

Het initiatief wordt hier geconcretiseerd door in initiatiefnemer. Er wordt duidelijk uiteengezet welke stappen er gezet gaan worden om tot het vastgestelde resultaat te komen. Hiermee kan zowel de initiatiefnemer als de gemeente beter zien of het realiseren van het initiatief wel in de gewenste richting gaat en welke mogelijke risico's het initiatief met zich mee brengt. Zo kan er gedacht worden aan belanghebbenden die tegen het initiatief zijn of een lastig besluitvormingstraject als het voor goedkeuring naar de raad moet.

4. Voorbereiding

De initiatiefnemer zal in deze stap een concreet plan van aanpak maken. De gemeente kan hierin ondersteunen en nagaan of er niet te veel wordt afgedwaald van het beoogde resultaat. Dit is de stap waarin door beide nog gekeken kan worden of er afwijkingen ontstaan en of de initiatiefnemer nog kleine dingen wil aanpassen.

Tijdens deze stap ligt bij de gemeente ook de taak om uitvoerende diensten van de gemeente en mogelijk betrokken organisaties in contact te brengen met de initiatiefnemer om te zorgen voor goede afstemming.

5. Uitvoering

De uitvoering zal in vrijwel alle gevallen van een burgerinitiatief bij de initiatiefnemer en andere inwoners terecht komen, maar de gemeente heeft de taak om te monitoren of het volgens plan verloopt. Zij kan nog ondersteuning bieden als de inwoners ergens vastlopen.

6. Nazorg en evaluatie

Wanneer het burgerinitiatief succesvol is afgerond, dan hoort dit natuurlijk gevierd te worden. Er moet aandacht worden geschonken aan het werk van de initiatiefnemer en gezorgd worden voor bekendheid door een bericht in de Schakel, op onze social media-kanalen en op de website. Op deze manier kunnen andere inwoners ook geïnspireerd raken. Zowel voor de initiatiefnemer als voor de gemeente is een evaluatie tenslotte zeer waardevol. Voor de initiatiefnemer is dit de kans om aan de gemeente te laten weten waar de ondersteuning goed was en waar deze verbeterd kon worden. Daarnaast kan de initiatiefnemer er zelf wat van leren en dit meenemen voor een mogelijk volgend initiatief of doorgeven aan andere betrokken inwoners. De gemeente tenslotte kan leren en zaken die minder goed liepen volgende keer anders doen cq. processen aanpassen.

4. Borging

In deze nota zijn de kaders vastgelegd waarbinnen participatie in de gemeente Waalre de komende periode verder vorm zal krijgen. Met de Leidraad "Samen participeren" in de hand, die als bijlage 2 bij deze nota is gevoegd, is het voor alle betrokkenen duidelijk wat van hen verwacht wordt en wat zij van de ander mogen verwachten. Daarnaast zullen de komende tijd nog een aantal concrete stappen in de ambtelijke organisatie gezet moeten worden om zoveel mogelijk te kunnen voldoen aan de voorwaarden voor succesvolle participatie zoals opgenomen in hoofdstuk 2.8:

1. Betrokken medewerkers nemen kennis van de kaders uit deze nota en gaan conform werken.
2. De ambtelijke organisatie ontwikkelt een stroomschema waarin het participatieproces stap voor stap doorlopen kan worden, zowel voor inwonersparticipatie als voor inwonersinitiatieven.
3. Het afwegingskader wordt bij de inzet van inwonersparticipatie bewust(er) gehanteerd in collegeadviezen, raadsvoorstellen, startnotities en/of projectplannen.
4. Zowel de ambtelijke organisatie, het college en de raad werken volgens de nieuwe werkwijze rondom de startnotitie.
5. De ambtelijke organisatie hanteert de checklist Voorwaarden voor succesvolle participatie om bij de start, de uitvoering én de evaluatie van een participatietraject zoveel mogelijk aan de voorwaarden te voldoen/ te hebben voldaan.
6. De ambtelijke organisatie ontwikkelt een proces om alle leerpunten uit afgeronde participatietrajecten direct te kunnen betrekken bij nieuwe participatietrajecten op basis van een Plan-Do-Check-Act cyclus.
7. De ambtelijke organisatie betreft daarbij de bevindingen van de Rekenkamer in zijn onderzoek naar participatie in 2024 en 2025.
8. Het betrekken van jeugd wordt separaat opgepakt om uitvoering te geven aan de motie van de raad uit 2022. In april 2023 organiseerden de VNG, de gemeente Etten-Leur, ProDemos en heel veel jongeren een congres over jongerenparticipatie Ready to Connect?!. Jongeren gaven aan 'best te willen meedenken met de gemeente, maar dan op hun manier'. Zij pleitten voor een samenleving waarin jongeren de ruimte krijgen hun talenten en passies te ontwikkelen. Jongerenraden waarin lang vergaderd wordt, is voor veel jongeren niet weggelegd, zo werd gedeeld. Liever gaan zij aan de slag met een concreet idee of een concrete oplossing, waarbij de gemeente hen helpt in de uitvoering. Dit vraagt om maatwerk.
9. Taak van het management is (nieuwe) medewerkers toe te rusten en te coachen en hierop te sturen.
10. In de ambtelijke organisatie wordt voldoende tijd vrijgemaakt om participatie in te zetten zoals in deze nota beoogd.
11. Waar nodig zal bijscholing ingezet worden.
12. Goede interne borging vraagt om het continu "laden" van de term participatie. Met succesverhalen, leerzame momenten, tips en trucs, handige instrumenten, duidelijke processen, een herkenbaar beeldmerk en nog veel meer. Een intern communicatieplan wordt hiervoor gemaakt.
13. Managers zijn ambassadeurs van participatie en onderstrepen het belang daarvan.

14. De ambtelijke organisatie maakt een communicatieplan om inwoners te informeren over de nota "Verder aan de slag met participatie". De Leidraad "Samen participeren" zal hiervoor als basis dienen.
15. Ook naar inwoners zal via onze communicatiekanalen het begrip "participatie" steeds geladen moeten worden met ook hier succesverhalen, leerzame momenten, tips en trucs, handige instrumenten, duidelijke processen, een herkenbaar beeldmerk en nog veel meer.
16. In de vorm van pilots zal geëxperimenteerd worden met nieuwe (verdergaande) vormen van participatie. Bijvoorbeeld in de situatie waarin de grens tussen inwonersparticipatie en overheidsparticipatie vervaagt.

De raad gebruikt de komende periode om zelf als raad de stappen te zetten die nodig zijn voor succesvolle participatie. De voornemens die in het raadsprogramma "Toekomst voor Waalre" zijn opgenomen en de overwegingen die het college aan de raad heeft meegegeven in het Uitvoeringsprogramma "Met elkaar op weg naar de toekomst" kunnen daarbij als basis worden gebruikt.

5. Leren door evalueren

5.1 Evaluatie intern

Raad, college en ambtelijke organisatie staan aan de lat om binnen de kaders van deze nota verder aan de slag te gaan met inwonersparticipatie in Waalre. Daarbij hoort de borging zoals beschreven in het vorige hoofdstuk. Hierbij is rolvastheid een belangrijk aandachtspunt. Ieder gremium heeft zijn eigen rol ten aanzien van participatie en het is goed elkaar daar scherp op de houden. De Leidraad "Samen participeren" en de Checklist met voorwaarden voor succesvolle participatie helpen voor, tijdens en bij de evaluatie na een participatietraject. Afspraak is dat elk participatietraject geëvalueerd wordt. De ambtelijke organisatie zal een proces ontwikkelen om alle leerpunten uit afgeronde participatietrajecten direct te kunnen betrekken bij nieuwe participatietrajecten, een Plan-Do-Check-Act-cyclus. In een jaarlijks te organiseren bijeenkomst voor de raad over participatie zal dit onderwerp terug komen. Doel van deze bijeenkomst is samen terugkijken naar hoe participatie het afgelopen jaar is verlopen en samen vooruit kijken. In de Verordening participatie 2022 is opgenomen dat het college van burgemeester en wethouders elk jaar een participatieparagraaf opneemt in de begroting, waarin de speerpunten voor participatie in het komend jaar benoemd worden. Tevens is afgesproken dat het college van burgemeester en wethouders elk jaar een participatieparagraaf opneemt in de jaarrekening.

5.2 Evaluatie met inwoners

Nazorg is zowel bij inwonersparticipatie als bij ondersteuning van inwonersinitiatieven een zeer essentieel onderdeel. Het is belangrijk om altijd na te gaan bij betrokken inwoners hoe zij de participatie hebben ervaren. Hierbij worden dan zowel het proces, als de samenwerking tussen de gemeente en de inwoners geëvalueerd. Samen wordt ook gekeken of het doel van het project behaald is.

Een van de onderdelen om een inwonersparticipatieproject of de ondersteuning bij een inwonersinitiatief als succesvol te bestempelen is een gezamenlijke afronding, waar zowel de inwoners als de gemeente op een prettige manier tot een afsluiting komen. De betrokken inwoners voelen zich gewaardeerd en zijn (voor een deel) verantwoordelijk voor het eindresultaat. Deze groep de kans bieden tot het gezamenlijk beëindigen of voortzetten van de samenwerking leidt tot het versterken van vertrouwen van de inwoners in de gemeente. Dit kan in het Huis van Waalre, maar kan bijvoorbeeld ook op locatie waar het project is gerealiseerd. Zolang het maar samen wordt gedaan om de kracht van Waalre te behouden.

5.3 Onderzoek Rekenkamer 2024-2025

In 2024 en 2025 zal de Rekenkamer een onderzoek doen naar participatie. Dit onderzoek richt zich sterk op het leren van praktijkervaringen in plaats van op aanscherping van het participatiebeleid. De vernieuwende onderzoeksmethode doet recht aan de praktijk waarin de raad, het college, de ambtelijke organisatie en inwoners en andere partners de komende periode met elkaar nieuwe ervaringen opdoen met vormen van participatie. Deze ontwikkeling sluit naadloos aan bij de vaststelling en uitvoering van deze nota "Verder aan de slag met participatie".

De Rekenkamer gaat per jaar een aantal dossiers op verschillende beleidsterreinen waarbij participatie plaatsvindt onderzoeken. In de rapportage van de Rekenkamer ligt het accent op leren en bijstelling van beleid en/of praktijk waar nodig. Inwoners en raadsleden krijgen daarbij een specifieke rol, om zowel het inwoners- als het

raadsperspectief op participatie scherp te krijgen. De Rekenkamer organiseert vervolgens na besluitvorming leersessies met de raad om met de raadsleden samen hun rol in het participatieproces te evalueren. Op die manier wordt ook bij de raad een lerend proces op gang gebracht. De ambtelijke organisatie zal de bevindingen van de Rekenkamer direct betrekken bij de eigen Plan-Do-Check-Act cyclus. Zo zetten we samen stappen om participatie in Waalre verder te verbeteren.

Bijlage 1:

Opgehaalde input ten behoeve van herijking Kadernota Burgerparticipatie en Burgerinitiatieven

Bijeenkomst 2019

Tijdens een bijeenkomst op 14 november 2019 werd gesproken over een actieve samenwerking tussen gemeente, inwoners en maatschappelijke organisaties aan de verbetering van de woon-, werk- en leefomgeving van Waalre. Op hoofdlijnen is het volgende besproken: "Iedereen draagt bij vanuit een eigen rol, waarbij de gemeente die samenwerking stimuleert. De gemeente vindt het belangrijk dat er ruimte is voor iedereen om met ideeën en initiatieven te komen. Om te luisteren naar persoonlijke belangen en behoeften en om deze te vertalen naar gedeelde ambities. Bij ontwikkelingen trekken gemeente en initiatiefnemer(s) samen op en ondersteunen zij inwoners en (maatschappelijke) organisaties om actief mee te doen. Participatie is hierbij geen doel op zich. Het is een manier om samen tot het beste resultaat te komen voor Waalre in het algemeen en de initiatiefnemers en belanghebbenden in het bijzonder." Tijdens deze bijeenkomst is nader ingegaan op ieders rol hierbij. Hierbij is een concept-Manifest opgesteld, dat op 5 oktober 2023 in de raad is besproken. Zie hiervoor hieronder onder het kopje Raad.

Participatieraad Sociaal Domein, Waalre in Dialoog, klankbordgroep de Kracht van Waalre

In 2023 spraken ambtenaren, wethouder participatie, leden van de Participatieraad Sociaal Domein, Waalre in Dialoog en de klankbordgroep de Kracht van Waalre meerdere malen in groepsverband over ervaringen en wensen rondom participatie. Op hoofdlijnen wat besproken is:

- Zie participatie breder dan de inzet van de participatieladder.
- De participatieladder is niet normatief. Er is een raadsprogramma, met een koers en hoe dat uitgevoerd moet worden. Dan hangt het van het proces en de fasen af welke trede op dat moment nodig is. Die participatietrede kan dus verschillen afhankelijk van de fase waarin het project zich bevindt.
- Maak niet langer een hard onderscheid tussen inwonersparticipatie en overheidsparticipatie, maar geef ruimte aan nieuwe vormen.
- Enthousiasme over het idee van een Proeftuingemeente: een gemeente waarin zowel de regionale samenwerking als de samenwerking met maatschappelijke partners is versterkt, waaruit een innovatieve netwerk gemeente ontstaat.
- Cruciaal is niet zozeer dat de overheid luistert naar individuele inwoners, maar dat de overheid luistert naar de meningen/ideeën van groepen die in onderling gesprek tot stand zijn gekomen. Open houding van alle deelnemers en ruimte voor inbreng is belangrijk.
- Wijkt de raad af van de uitkomst van een participatieproces, dan is motivatie van keuzes nodig richting inwoners. Zorg voor een duidelijke terugkoppeling van wat er met de inbreng van participanten is gedaan en waarom.
- Benut kennis en kunde in de gemeenschap: plannen kunnen falen als die kennis onvoldoende wordt benut. Wil je de kracht van Waalre gebruiken, moet je als gemeente het vermogen hebben los te laten. Dat moet je durven. En daar achter staan, wat de uitkomst ook is. Trek het hele netwerk van inwoners, ambtenaren,

raadsleden et cetera erbij en laat daar eens wat ontstaan. Dat vraagt om commitment over de kaders. En duidelijke afspraken met de raad.

- Misverstanden liggen op de loer in een participatieproces. Elkaar écht begrijpen gaat verder dan regels en woorden. Taal gaat over inzichten in het hoe en waarom en inzicht krijgen in principes die we met elkaar delen. Kijk je niet naar dat wat mensen in wezen verbindt, dan kun je polarisatie krijgen. Dialoog op basis van regels levert strijd op. We moeten elkaar kunnen snappen. Dat is een collectief leerproces.
- Breng vooraf aan beleidsontwikkeling mensen bij elkaar, bijvoorbeeld in een focusgroep - met inwoners, ambtenaren en raadsleden – die de problematiek van een thema onderzoekt en kijkt naar het algemeen belang. Zorg voor een iteratief proces, rapporteer en formuleer duidelijke kaders voor de formulering van beleid.
- Geef duidelijkheid over rollen en verwachtingen.
- Het aanbod is gedaan op meta-niveau mee te blijven denken over hoe participatie in Waalre gaat en waar verbeterpotentie zit.
- Het aanbod is gedaan om een rol te hebben bij het spiegelen van opleidingstrajecten van bijvoorbeeld medewerkers.

Inwonerspanel

Het onderzoeksbureau Research 2Evolve voerde in juni 2023 een onderzoek uit onder de leden van het inwonerspanel om te weten te komen hoe inwoners de participatie ervaren. Ook niet-panelleden kregen de mogelijkheid om via de open link de vragenlijst online in te vullen. 415 inwoners deden mee. Hieronder een korte samenvatting.

Participatie betekent voor inwoners vooral je mening geven, meedenken, samen creëren als je daarvoor wordt uitgenodigd (59%), deel uitmaken van het online inwonerspanel van Waalre (52%) of gemeenteraadsleden benaderen met signalen uit de omgeving rondom een bepaald onderwerp (36%).

In de toekomst willen inwoners vooral meedenken over wonen (63%), openbare ruimte en woonomgeving (60%) en groen en onderhoud (57%). Belangrijke aspecten daarbij zijn:

- een duidelijke terugkoppeling wat er met de inbreng van participanten is gedaan en waarom (64%)
- open staan voor ideeën en meningen van participanten door de betrokken beslissers (62%)
- ruimte voor inbreng (56%)

Inwoners vinden het vooral zinvol om mee te denken als het onderwerp hun aanspreekt (82%) en als het over hun directe omgeving gaat (77%). Ruim de helft (54%) denkt graag mee over onderwerpen en ontwikkelingen voor de gehele gemeente. Bijna de helft (46%) wil ook meedenken over plannen die niet voor hen persoonlijk belangrijk zijn.

Ook als er nog geen plan is, denken inwoners graag mee (67%). Acht op de tien (79%) vindt het belangrijk om juist tijdens het maken van plannen met de gemeente mee te denken of hun mening te geven. Ruim 36% geeft aan het liefst mee te denken als er al een plan ligt.

Acht op de tien (81%) respondenten lijkt het een goed idee als inwoners, ambtenaren en raadsleden regelmatig in groepjes bij elkaar komen om signalen uit de gemeenschap te bespreken en kansen te benutten voordat de gemeente plannen maakt. Een digitale vragenlijst is als participatievorm het populairst (83%), gevolgd door het bijwonen van een bijeenkomst (60%).

Ambtelijke organisatie

Begin 2023 vond een enquête plaats over participatie onder de medewerkers van gemeente Waalre. Twintig procent deed hieraan mee. De belangrijkste resultaten staan hieronder.

- Wat medewerkers onder participatie verstaan loopt uiteen. De een ziet het als een manier om mensen te laten meedenken over aanpassingen in de eigen wijk. De ander ziet het als een manier om op een bepaald moment op een bepaalde manier inwoners te betrekken bij beleid en/of uitvoering.
- De helft van de collega's die meededen aan de enquête kenden de Kadernota Burgerparticipatie en Burgerinitiatieven uit 2018 niet. Reden te meer om de nieuwe nota écht tot leven te brengen.
- Het belang van participatietrajecten wordt door het merendeel van de medewerkers gezien. Aandacht wordt gevraagd voor extra duidelijkheid over rollen en verwachtingen. Ondersteuning en advies daarbij wordt verwelkomd.
- Een groot deel van de respondenten heeft het idee dat er meer inbreng opgehaald had kunnen worden tijdens participatietrajecten, maar kan niet aangeven waar het precies aan schort. Ook geeft een groot deel aan dat nieuwe ideeën/inzichten onvoldoende zijn meegenomen in het vervolg.
- De behoeften van medewerkers op dit thema variëren van persoon tot persoon: duidelijkheid en sturing (vanuit een duidelijke visie), bestuurlijke rugdekking, kaders, instrumenten, ervaringsverhalen van collega's, tips, tijd en ruimte in het werk, training en contactpersonen die kunnen meedenken.
- Duidelijkheid krijgen in proces, rollen, verantwoordelijkheden in het proces raad – bestuur – ambtelijke organisatie.
- Strategische aanpak: niet laten leiden door waan van de dag, maar plannen, bijvoorbeeld aan de hand van de PDCA-cyclus.

College

In een BOT-overleg (Benen-op-tafel-overleg) is de tijd genomen goed door te praten over participatie. Belangrijkste zaken die hieruit naar voren kwamen zijn de volgende:

- Het college ziet het grote belang van participatie en wil graag verder aan de slag met participatie. Het commitment is er.
- College en management moeten tijd en ruimte voor participatie bieden aan medewerkers.
- Startnotities zijn nodig om het proces aan de voorzijde helder te hebben. Dit proces kan dan ook vooraf gedeeld worden met de raad.
- Werken op basis van de termijnagenda helpt planmatig met participatie te werken.
- Participatie moet als onderwerp structureel terug komen op de strategische agenda.
- College en management zetten in op verbetering van processen.

Raad

Op 5 oktober 2022 is in een werksessie met de raad de eerste opzet van deze herijkte nota besproken. De gemeenteraad heeft aangegeven zich niet te herkennen in het concept-Manifest dat opgesteld is naar aanleiding van de brede bijeenkomst over participatie op 14 november 2019 en dit derhalve niet integraal te willen overnemen in de herijkte nota. Door de raad is vervolgens input meegegeven, die betrokken is bij het opstellen van deze nota en de Leidraad "Samen participeren", o.a.:

1. De inhoud van het Manifest meenemen als input bij hoofdstuk Rollen. Mag ook bijlage zijn, noem bv. handreiking, leidraad. Of 1 pagina inspiratiedocument, communicatiedocument.
2. Waarborg inclusiviteit.
3. Maak bij rollen onderscheid tussen college en raad: In manifest is dit niet gebeurd.
4. Discussie over bijwonen door raadsleden van participatiebijeenkomsten is gevoerd, niet afgerond.
5. Rol gemeenteraad onderbelicht. Van belang deze te benoemen. Door voorzitter Rekenkamer wordt benadrukt dat rol van de raad is na horen van belangen en doelgroepen de eindbeoordeling te doen en te toetsen aan het algemeen belang.
6. Duidelijk taalgebruik.
7. Niet: Je moet....
8. Goede verslaglegging van belang.
9. Afspraken over wat rol/positie deelnemers participatie is irt AVG.

Bijlage 2:

Leidraad "Samen participeren"

Raad

Dit doen wij:

- We stellen jaarlijks een toereikend budget beschikbaar om inwonersparticipatie mogelijk te maken en inwonersinitiatieven te ondersteunen
- Met de nota "Verder aan de slag met participatie" stellen we de kaders voor hoe we in Waalre participeren.
- We hanteren de termen inwonersparticipatie en inwonersinitiatieven in plaats van burgerparticipatie en burgerinitiatieven, omdat we deze term informeler en inclusiever vinden.
- We maken met de nota "Verder aan de slag met participatie" en met deze leidraad afspraken over de incidentele, meer informele participatie, dus niet over de formele participatie die al via regelgeving is geregeld (bijvoorbeeld de Participatieraad).
- Voor majeure projecten stellen we een startnotitie vast om meer specifieke kaders voor inwonersparticipatie (en andere onderwerpen) te stellen. De agendacommissie bepaalt jaarlijks vooraf welke onderwerpen het betreft.
- Wanneer inwoners hebben geparticipeerd luisteren we echt naar hun ideeën en meningen en betrekken deze bij de besluitvorming. Wanneer we principieel afwijken van wat de participanten hebben aangegeven, doen we dit alleen gemotiveerd.
- Wanneer we participatiebijeenkomsten bijwonen doen we dit als toehoorder en stellen ons daarbij als raadslid terughoudend op om inwoners zoveel mogelijk ruimte te geven.
- We nemen besluiten, meestal op basis van een voorstel van het college, met als integraal onderdeel de uitkomsten van inwonersparticipatie en toetsen uiteindelijk aan het algemeen belang. Verslagen van participatiebijeenkomsten zijn als bijlage bij zo'n voorstel gevoegd.
- We trekken samen op met de Rekenkamer in zijn onderzoek in 2024 en 2025 naar participatie.
- We gaan met de aanbevelingen van de Rekenkamer aan de slag om participatie op een hoger niveau te krijgen.
- We geven uitvoering aan onze voornemens in het raadsprogramma "Toekomst voor Waalre" ten aanzien van participatie:
- We kijken welke vormen geschikt zijn om goede ideeën van inwoners en non-profitorganisaties praktisch bij raadsbesluiten te betrekken.
- Wanneer we een of meerdere vormen hebben gevonden, voeren we deze uit met (eventuele) ondersteuning van de griffie.
- We ondersteunen waar nodig en stimuleren initiatieven vanuit de samenleving. Hierbij hebben we een faciliterende rol. Waar nodig nemen wij het initiatief. Uiteraard doen we dit zoveel mogelijk in samenspraak met onze inwoners.
- Buiten besluitvormingsprocessen betrekken we inwoners bij politiek in het algemeen.

College

Dit doen wij:

- Iedere portefeuillehouder werkt op basis van de kaders van de nota "Verder aan de slag met participatie". Dit verwachten we ook van de ambtelijke organisatie. We houden elkaar hier scherp op.
- De coördinerend portefeuillehouder voor participatie bewaakt de processen en zorgt ervoor dat de raad steeds in positie is om zijn rol ten aanzien van participatie te kunnen vervullen en dat de ambtelijke organisatie voldoende gefaciliteerd is dit proces te ondersteunen.
- We volgen per onderwerp de tredes van de participatieladder zoals opgenomen in het Uitvoeringsprogramma "Met elkaar op weg naar de toekomst". Hiermee komen we onze afspraak met de raad na. Indien we hiervan willen afwijken, doen we dit in overleg met de raad.
- Op de onderwerpen die we vooraf hebben afgesproken met de raad, bereiden we een startnotitie voor, waarin de raad nadere meer specifieke kaders op het gebied van participatie kan meegeven.
- Deze startnotitie is opgesteld in Duidelijke Taal, zodat alle inwoners vooraf kunnen lezen hoe het participatietraject eruit ziet.
- Wanneer inwoners hebben geparticipeerd luisteren we echt naar hun ideeën en meningen en betrekken deze bij het voorstel dat voor de raad wordt voorbereid. We voegen altijd verslagen van de gehouden participatiebijeenkomsten bij.
- Wanneer we bij voorstellen en besluiten principieel afwijken van wat de participanten hebben aangegeven, doen we dit alleen gemotiveerd.
- We hanteren bij ondersteuning van burgerinitiatieven het beginsel van "ja, mits...." en niet van "nee, tenzij.....".
- We beslissen bij inwonersinitiatieven op basis van een advies dat wordt voorbereid door de vaste contactpersoon voor inwonersinitiatieven (strategisch communicatie- en participatieadviseur).
- We informeren de raad als een inwonersinitiatief is ingediend en wat ons besluit is.
- We bereiden een voorstel rondom een inwonersinitiatief voor de raad voor als extra budget nodig is en/of het onderwerp grote impact heeft.
- We evalueren met de ambtelijke organisatie participatietrajecten en nemen de leerpunten mee in onze volgende participatietrajecten.
- We bevorderen innovatie op het terrein van participatie. Waar mogelijk experimenteren we in de vorm van een pilot met een nieuwe vorm van participatie.
- We trekken samen op met de Rekenkamer in zijn onderzoek in 2024 en 2025 naar participatie.
- We gaan met de aanbevelingen van de Rekenkamer aan de slag om participatie op een hoger plan te brengen.
- We organiseren 1x per jaar een bijeenkomst met de gemeenteraad over participatie, waarin we samen terug kunnen kijken én samen vooruit kunnen kijken. Hierbij zullen we ook inwoners betrekken. Een voorstel hoe dit te doen volgt.
- We nemen elk jaar een participatieparagraaf op in de begroting, waarin de speerpunten voor participatie in het komend jaar benoemd worden.
- We nemen elk jaar een participatieparagraaf op in de jaarrekening.

Ambtelijke organisatie

Dit doen wij:

- We werken "Vanuit de Bedoeling". Onze insteek is zaken mogelijk te maken, niet te belemmeren.
- We volgen per onderwerp de tredes van de participatieladder zoals opgenomen in het Uitvoeringsprogramma "Met elkaar op weg naar de toekomst".
- Voordat we inwonersparticipatie inzetten verzekeren we ons ervan dat zoveel mogelijk aan de voorwaarden uit de nota "Verder aan de slag met participatie" is voldaan.
- Bij de start van een participatietraject wordt gestart met een stakeholdersanalyse. Inclusiviteit is hierbij een randvoorwaarde.
- We gebruiken de voorwaarden voor succesvolle participatie die in bijlage 3 bij de nota "Verder aan de slag met participatie" zijn opgenomen als checklist om ons te verzekeren dat we het goed doen als we participatie inzetten. We proberen hier zoveel mogelijk aan te voldoen.
- We gebruiken deze zelfde checklist om achteraf te evalueren en te kijken op welke punten we moeten verbeteren.
- Wanneer we inwoners uitnodigen te participeren, maken we vooraf duidelijk welke participatietrede van toepassing is en welke ruimte er voor participatie is. Hiermee zijn vooraf de verwachtingen over en weer duidelijk.
- We werken per participatietraject zoveel mogelijk met één contactpersoon vanuit de ambtelijke organisatie voor inwoners en andere partners.
- We hanteren het afwegingskader zoals opgenomen in de nota "Verder aan de slag met participatie".
- We bieden participatiemiddelen op maat voor onze inwoners.
- We gebruiken Duidelijke Taal.
- We zorgen voor een goede terugkoppeling van de uitkomsten van de participatie en van wat er mee gedaan is naar de participanten.
- We maken altijd een verslag van een participatiebijeenkomst, sturen dit naar de participanten en voegen dit bij de stukken op basis waarvan uiteindelijk besloten wordt.
- We geven participatie een plek in de teamplannen, zodat daar capaciteit voor wordt ingeruimd.
- We zorgen dat onze medewerkers voldoende getraind zijn de werkwijze in deze leidraad en de nota "Verder aan de slag met participatie".
- We ontwikkelen een toolkit met alle mogelijke vormen van participatie zodat onze medewerkers de meest passende vorm kunnen inzetten.
- We hebben een loket voor inwonersinitiatieven via onze website. Op deze website staat precies wat een inwonersinitiatief is en hoe de gemeente hierbij kan ondersteunen.
- Een vast contactpersoon (de strategisch communicatie- en participatieadviseur) neemt na aanmelding contact op met iedere initiatiefnemer om te kijken wat de gemeente kan betekenen voor het initiatief.
- De vaste contactpersoon toetst aan de voorwaarden voor ondersteuning bij inwonersinitiatieven, zoals opgenomen in de nota "Verder aan de slag met participatie".
- We hanteren als uitgangspunt bij ondersteuning van inwonersinitiatieven "ja, mits..." en niet "nee, tenzij...".
- We ontwikkelen en borgen een evaluatieproces van onze participatietrajecten in de vorm van een Plan-Do-Check-Act-cyclus, zodat we blijven leren en samen steeds beter worden in participatietrajecten.

- We trekken samen op met de Rekenkamer in zijn onderzoek in 2024 en 2025 naar participatie.
- We gaan met de aanbevelingen van de Rekenkamer aan de slag om participatie op een hoger plan te brengen.
- We ondersteunen 1x per jaar een bijeenkomst van het college met de gemeenteraad over participatie, waarin samen terug gekeken wordt én samen vooruit gekeken wordt. Hierbij zullen we ook inwoners betrekken. We maken een voorstel hoe dit te doen.

Inwoners en andere partners

Dit doen wij:

- We worden door de gemeente uitgenodigd te participeren in een bepaald traject.
- We bepalen zelf of we ingaan op deze uitnodiging of niet.
- We participeren in principe op eigen titel, tenzij:
 - We namens een maatschappelijke partner cq. belangengroep participeren met een duidelijk mandaat. We zorgen zelf voor het verkrijgen van inbreng van onze achterban en doen zelf de terugkoppeling naar de achterban.
 - We participeren als ambassadeur voor een groep (ons onbekende) mede-inwoners. In dat geval moet dit van tevoren duidelijk zijn en moeten hierover nadere afspraken gemaakt worden voor alle betrokkenen.
- We kunnen ook initiatiefnemer zijn. De gemeente kan hierbij een ondersteunende rol vervullen.
- We treden als initiatiefnemer in overleg met de vaste contactpersoon voor inwonersinitiatieven, die aan de voorwaarden zoals opgenomen in de nota "Verder aan de slag met participatie" zal toetsen of ondersteuning vanuit de gemeente mogelijk is.
- We hebben veel kennis en ervaring en brengen die waar mogelijk in.
- We hebben vanuit het eigen perspectief inbreng, maar proberen met een open houding als groep meningen/ideeën die in onderling gesprek tot stand zijn gekomen naar voren te brengen.

Bijlage 3:

Checklist Voorwaarden voor succesvolle inwonersparticipatie

1. Duidelijkheid over rollen en speelveld

- ✓ Er is gezorgd dat iedereen binnen het traject dezelfde visie heeft op participatie.
- ✓ Deelnemers hebben daadwerkelijk iets toe te voegen of te kiezen in een participatietraject (met uitzondering van de trede informeren).
- ✓ Inhoud en tijdsplan zijn vooraf helder gecommuniceerd.
- ✓ Bij aanvang van het traject is besproken wat er met de input zal worden gedaan.
- ✓ Het is duidelijk waar de ruimte wel/niet zit en waar je wel/niet op wil samenwerken.
- ✓ Vooraf wordt gezamenlijk besproken wanneer het participatietraject succesvol is.
- ✓ Er is duidelijk één vast aanspreekpunt en duidelijkheid over wie er verantwoordelijk is voor het traject.

2. Communicatie en informatievoorziening

- ✓ De gemeente (college/raad) legt vooraf de voorwaarden voor participatie (bijv. participatietrede, rolverdeling, planning, budget, inhoud vast in een startnotitie bij majeure projecten met veel impact, die voor iedereen begrijpelijk is, ook voor inwoners.
- ✓ Dat er een participatietraject is wordt breed gecommuniceerd; Betrokkenen worden gemobiliseerd om mee te doen. Professionals dragen uit dat er een participatietraject is.
- ✓ Iedereen heeft toegang tot dezelfde relevante informatiebronnen; inwoners worden niet 'verrast' door kennisachterstand.
- ✓ Inwoners begrijpen de communicatie, ook als ze later aanhaken. Het taalgebruik is eenvoudig en sluit aan bij de doelgroep. Jargon wordt vermeden.
- ✓ De manier van communiceren is empathisch en persoonsgericht. Mensen voelen zich daardoor gehoord en begrepen.
- ✓ Er wordt ingezet op meerdere communicatievormen.
- ✓ De gekozen communicatiekanalen passen bij de doelgroep(en)
- ✓ Ook als proces vertraging oploopt, of geen vervolg krijgt, worden deelnemers vroegtijdig geïnformeerd.

3. Diversiteit en representativiteit

- ✓ Er ligt een goede analyse van wie belanghebbenden zijn.
- ✓ Belanghebbenden zijn actief uitgenodigd.
- ✓ Inclusief het stille midden en de voorstanders. Als die niet vertegenwoordigd worden, is er mogelijk een professionele organisatie die dit namens hen kan doen (belangenbehartiger).
- ✓ De manier van uitnodigen is niet uitsluitend.
- ✓ Als er sprake is van onvoldoende representativiteit, worden vindplaatsgerichte

methoden gebruikt: wees daar waar de mensen zijn, op straat, op school etc.

- ✓ Er zijn voldoende deelnemers om het participatietraject uit te voeren en een representatief resultaat te behalen.
- ✓ Vooraf zijn de ambities voor diversiteit vastgesteld.
- ✓ De ruimtes zijn fysiek toegankelijk.

4. Aansluiting op kenmerken van inwoners (kennis, attitude, motivatie, mogelijkheden)

- ✓ Inwoners worden vroeg in het proces bevroegd op hun behoeften en prioriteiten.
- ✓ In het traject wordt aangesloten op de motivatie en de drijfveren van inwoners. Bijvoorbeeld door te vragen wat er nodig is om blijvend betrokken te blijven/ input te blijven leveren.
- ✓ Inwoners worden aangesproken op hun kennis en vaardigheden.
- ✓ Grenzen van inwoners worden gerespecteerd (tijdsinvestering en mate van betrokkenheid).
- ✓ Proces en structuur van de ambtelijke organisatie (agenda, locatie, werkwijze) is niet leidend, maar afgestemd op goede bereikbaarheid, passend tijdstip en werkwijze voor de inwoners.

5. Veiligheid en vertrouwen

- ✓ Er is sprake van een veilige en vertrouwde sfeer.
- ✓ Ook als inwoners tegenover elkaar staan, wordt gezorgd voor een veilige omgeving waarin ieder de verschillende belangen op tafel kan krijgen.
- ✓ Als inwoners weinig vertrouwen hebben in het proces en niet willen of durven deelnemen, worden professionals/vrijwilligers ingeschakeld die dicht bij deze groep staan en die een brugfunctie kunnen vervullen.
- ✓ Participatie betekent voor alle partijen: een open en attente houding, serieus luisteren naar wat elke partij te zeggen heeft en zoeken naar mogelijkheden.
- ✓ Wanneer er echt sprake is van spanning op een onderwerp, wordt gebruik gemaakt van een neutrale gespreksleider.
- ✓ Er wordt rekening gehouden met een eventuele machtsverhouding tussen professional en inwoner.
- ✓ De betrokken beslissers staan écht open voor ideeën en meningen van participanten.

6. Waardering

- ✓ De gemeente draagt de urgentie van het onderwerp uit.
- ✓ Bij het zoeken naar deelnemers is ingezet op willen, kunnen en gevraagd worden. Deelnemers doen ertoe.
- ✓ Erkend wordt dat rollen verschillen, maar dat inbreng gelijkwaardig wordt gewaardeerd.

- ✓ Als inwoner verwachtingen en wensen uitdraagt, reageert de professional daar adequaat op.
- ✓ Inwoners die inbreng leveren (hoe klein ook), worden hierom gewaardeerd.
- ✓ Waar mogelijk wordt verantwoordelijkheid overgedragen op inwoners.
- ✓ Ook na afloop van de consultatie worden de inwoners meegenomen in het vervolg: met betrekking tot de uitkomst van het participatietraject, wat er met de inbreng van participanten wordt gedaan, de manier waarop de inbreng bij de besluitvorming wordt/is betrokken en het vervolg.
- ✓ Er is sprake van een zorgvuldige afweging van ideeën van participanten.
- ✓ De gemeente informeert betrokkenen over de uitkomst van het participatietraject, wat er met de inbreng van participanten wordt gedaan, de manier waarop de inbreng bij de besluitvorming wordt/is betrokken en het vervolg.
- ✓ Er worden verslagen gemaakt van bijeenkomsten/gesprekken.